

Història de Terrassa: local i col·lectiva

Història de Terrassa s'insereix dins l'actual producció historiogràfica local, caracteritzada pel recolzament institucional —editada per l'Ajuntament un mes abans de les eleccions municipals—, per la seva realització a mans de joves historiadors de formació universitària, i per la seva concepció divulgativa adreçada al conjunt de ciutadans i, preferentment, als centres d'educació primària i secundària. Una obra que segueix el model encetat per Albareda, Figueurola, Molist i Ollich amb la seva *Història d'Osona* (Eumo, 1984), i que contribueix a la confecció d'una història de Catalunya policèntrica pregonada per Josep Fontana. La importància de la ciutat de Terrassa és evident i el seu paper protagonista a la Catalunya contemporània inqüestionable. Així, doncs, el comentari no és endebades. De bell antuvi, cal subratllar que *Història de Terrassa* és una aportació valuosa a la història local d'ambició totalitzadora en el temps, des del paleolític fins als nostres dies, i en l'espai social, des de l'economia fins a la cultura passant pel fil i l'agulla de la política, i un exemple reeixit de treball col·lectiu.

L'obra presenta un esquema clàssic d'estructuració per períodes amb dos capítols introductoris dedicats a l'entorn geogràfic i l'evolució del poblament. Un guió, a parer meu, massa respectuós amb les normatives de la història general establertes per la racionalitat acadèmica, que subordina dinàmiques, períodes i centres d'interès, d'origen local (no localista) i que incomoda sovint determinats autors. Tanmateix, la qualitat global dels treballs i l'esforç per respondre a interrogants de caràcter general donen un saldo força satisfactori.

Josep M. Lluch és l'autor de l'en-

torn geogràfic, un capítol agraït amb un bon plantejament de la situació geogràfica —«En conclusió es pot afirmar que la xarxa de carreteres, en molts casos nova, ha tornat a situar Terrassa dins el Vallès i que els factors geogràfics determinants de l'hora present no són rius i muntanyes, sinó carreteres, ferrocarrils i autopistes.»— i un apartat suggerent referent a la percepció de l'entorn: «Els fets històrics s'esdevenen sobre l'espai geogràfic en el benentès que aquest espai és un espai cultural, un paisatge humanitzat on entren en relació elements abiòtics, biòtics i antròpics.»

L'evolució del poblament, del 1300 fins a l'actualitat, és realitzada per Ferran Berenguer i Joan Coma, i palesa el fenomen d'industrialització i d'urbanització iniciat a les darreries del Vuit-cents. Terrassa enceta el segle amb 15.956 habitants i, gairebé, triplica la població l'any 1936. A partir de 1950, s'inicia un creixement, tant absolut com relatiu, espectacular: un 36% a la dècada dels cinquanta (33.354 h.) i un 50% a la dècada dels seixanta (46.463 h.). La crisi industrial dels anys setanta i vuitanta es reflecteix en un creixement pràcticament zero (0,34%) entre 1981 i 1986. El factor demogràfic més important a Terrassa és, sens dubte, la immigració, que explica el ràpid i extraordinari creixement poblacional del Nou-cents. Cal destacar que l'origen de la meitat de l'emigració durant el franquisme és andalús. A partir de l'any 1978 el saldo migratori és negatiu. La piràmide d'edats d'octubre de 1985 manifesta una regressió dràstica de la base, dels infants menors de nou anys.

El període més llarg és el més curt: només trenta pàgines s'ocupen de la prehistòria i la història antiga. Tanmateix, Antoni Moro treu força suc de les fonts arqueològiques i, concretament, del pedestal epigràfic dedicat per la ciutat a l'emperador Antoni Pius (anys 120-140), que ens permet conèixer l'estatus

jurídic d'Egara. Domènec Ferran escriu sobre l'època tardoromana i l'administració visigoda fins a la presència musulmana (segles del III al VIII), i malda per treure l'entrellat de la migrada documentació conservada, principalment, del bisbat d'Egara.

D'Egara a Terrassa és el títol del capítol dedicat a l'època medieval. Malgrat això, com els mateixos autors, Antoni Borfo i Pere Roca, indiquen, és una revisió dels posicionaments de la historiografia tradicional sobre l'estructura social i productiva del món rural terrassenc entre els segles X i XIII. L'edat moderna és la que presenta més buits historiogràfics, tot i que no desmereixen els estudis de Miquel Solé sobre l'organització municipal (XV-XVIII) i de Joan Coma sobre la indústria tèxtil, amb una migrada atenció, però, a l'evolució del segle XVIII.

Els tres estudis d'història contemporània són una bona síntesi dels treballs realitzats i de la mateixa investigació dels autors. Josep M. Benaül descriu la industrialització i el liberalisme del període 1808-1874 de forma esquemàtica, que ens remet a més d'un centenar de notes i al seu treball, en curs de publicació, sobre la indústria llanera catalana 1814-1914. La Terrassa de la Restauració de Josep Puy és una aproximació reeixida a l'economia, la política i la cultura d'un període que transforma radicalment la ciutat i on la figura d'Alfons Sala i Argemí donarà peu al fenomen del «salisme». Xavier Marcet és l'autor de l'estudi dels darrers cinquanta anys d'història presentada en tres apartats: la Segona República, la Revolució i la reraguarda, i el franquisme i l'anti-franquisme (1939-1979). Aquest darrer apartat trenca amb valentia i rigorositat la paret historiogràfica del 1939 i analitza les bases socials, econòmiques i culturals del franquisme (estraperlo i condicions de vida, la falange, l'església, l'oligarquia industrial...) i de l'antifranquisme (l'oposició sindical i democràtica, la configuració

de Terrassa «La Roja» amb l'hegemonia del PSUC...).

Història de Terrassa és el pròleg d'una ciutat que es fa cada dia amb il·lusions, treball, lluites i pensament. *Història de Terrassa* és l'esforç col·lectiu d'onze historiadors, coordinats per Xavier Marcet, que l'han volgut repensar per transformar-la.

ANDREU MAYAYO I ARTAL

Rosa Serra i Ramon Viladés, **LA COLÒNIA PONS DE PUIG-REIG (1875-1987)**, pròleg d'Ignasi Terradas. Edicions de l'Albí d'Àmbit de Recerques del Berguedà, col. *Els llibres de l'Àmbit*, núm 1, Berga, 142 pp., 74 làmines, div. plànols i gràfiques (23 x 17).

Situada al curs mitjà del Llobregat, en el terme de Puig-reig (Berguedà), Cal Pons constitueix un dels molts exemples de les colònies industrials que, des de mitjan segle XIX, s'assenten al llarg de les conques dels rius de la Catalunya rural i interior. La seva història comença el 1875, any en què la família Pons, vinculada a la manufactura tradicional sedera manresana, compra els terrenys per construir la fàbrica i les vivendes dels treballadors. Dedicada a l'elaboració de filats i teixits de cotó, la colònia Pons ha sobreviscut fins avui, malgrat la decadència i l'esgotament d'aquest sistema de producció industrial. Fortament afectada per les diverses crisis que ha patit la indústria tèxtil catalana, ha anat reduint progressivament la seva plantilla, renovant la maquinària i instal·lacions i diversificant la producció per poder fer front als nous temps. La fàbrica ocupa, en l'actualitat, 291 treballadors. La vida de colònia ha desaparegut pràcticament.

El treball de Rosa Serra i Ramon Viladés, estructurat en dues parts («La fàbrica i la colònia» i «La vida religiosa i cultural»), ens proposa un recorregut per la història de la colònia Pons, des de la seva fundació fins als nostres dies. Malgrat les mancances pròpies d'aquests estudis centrats en un àmbit tan reduït (la concreció que s'assoleix en algun aspecte es compensa negativament amb la falta de dades sobre altres parcel·les del treball), el llibre d'aquests dos joves historiadors és

prou interessant com per què en recomanem la lectura. En primer lloc, constitueix una nova aportació a un fenomen històric, el de les colònies industrials, no gaire estudiat, tot i la importància que ha tingut en la Catalunya contemporània. En segon lloc, els autors, defugint visions massa simplistes, intenten desmitificar, o millor, fixar uns límits a una sèrie de tòpics que sovint s'associen a les colònies industrials: semi-feudalisme, paternalisme industrial, disciplina laboral extraordinàriament rígida... Les conclusions, per bé que polèmiques no són menys interessants. Finalment, un altre aspecte prou atractiu, ja assenyalat per Ignasi Terrades en el pròleg, és que el llibre, a part del fet industrial, dedica un bon nombre de pàgines al món que envolta aquest fet, a la vida quotidiana dins la colònia. Cal remarcar aquesta preocupació per la investigació antropològica, freqüentment negligida per la historiografia.

Amb aquest volum s'estrena la col·lecció «Els Llibres de l'Àmbit», dedicada a temes berguedans i de caràcter multidisciplinari. Per a informació i comandes, atesa la dificultat de la seva distribució, cal adreçar-se a: Edicions de l'Albí (Jaume Huch, editor), apartat de correus 102, 08600 Berga.

JOAN SANTACREU

LA COLÒNIA PONS DE PUIG-REIG

(1875 - 1987)

Valentí Gual i Vila, **TERRA I GUERRA. (ROCAFORT DE QUERALT A L'EDAT MODERNA)**, Rafael Dalmau Editor, Barcelona, 1987.

Monografia sobre Rocafort de Queralt (Conca de Barberà) a l'època moderna. Valentí Gual fa una anàlisi exhaustiva de la documentació notarial dels segles XVII i XVIII, pràcticament l'única conservada, que li serveix per reconstruir la vida econòmica i social de la població. La terra, mitjà bàsic per a la reproducció social, i la

guerra, repetidament present entre mitjans del segle XVII i començaments del XVIII, apareixen com els eixos vertebradors de la vida local.

A remarcar, la descripció i anàlisi dels mecanismes de reproducció de la societat agrària, a través de testaments i capítols matrimonials. Així mateix, l'estudi de les compra-ventes de terra i cases, dels arrendaments i dels censals, posen al descobert els processos d'endeutament i la fragilitat de l'economia pagesa. L'obra aporta també algunes notícies sobre l'organització municipal, la repercussió del règim feudal, l'evolució de rendiments, preus (entre els quals, el del safrà, producte de gran importància a la comarca i destinat tradicionalment a la seva comercialització) i jornals de les feines agràries, i també algunes referències a la salut pública i a l'ensenyament. En conjunt, un excel·lent llibre que ens acosta, amb noms i cognoms, al funcionament de la societat rocafortina. **J.A.**

Carles Maristany, **SENYORIA I POBLACIÓ AL CAMP DE TARRAGONA: LA VILA DE CAMBRILS (SEGLES XII-XVII)**, Edicions de l'Ajuntament de Cambrils, 1986.

Monografia històrica, guardonada amb el segon Premi d'Assaig «Vila de Cambrils», l'any 1985, que sintetitza l'evolució històrica d'aquesta vila del Camp de Tarragona entre els segles XII i XVII. L'obra s'estructura en tres grans eixos o apartats. El primer dels apartats descriu i analitza l'evolució, complexa, del règim senyorial a la vila, des dels orígens, fins al retorn a la jurisdicció reial entre els segles XVI i XVII. El segon s'ocupa de l'evolució de la població de Cambrils i de les activitats econòmiques: agricultura, ramaderia, pesca, comerç i artesanía, dels cambrilencs. Especialment interessants són l'estudi de la població activa entre 1550-1600 i 1600-1640, i també el buidat del Capbreu d'Escaladei de 1623-1628, sobre el terme de Cambrils. Finalment l'autor fa una breu descripció de què és la plasmació institucional i política, a nivell local, de la base econòmica i social de la població, tot passant revista als òrgans de govern locals, la batllia, els funcionaris, les finances i les ordenacions municipals. **J.A.**

Diversos Autors, **SANT JUST DESVERN, UN PAISATGE I UNA HISTÒRIA**, Biblioteca Abat Oliba, núm. 57, Ajuntament de Sant Just Desvern i Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1987, 608 pp.

Aquest llibre supera les expectatives que hom pot fer-se en conèixer l'aparició d'una nova història local. D'una banda aplega una sèrie d'acurats estudis sobre l'entorn natural immediat (geologia, clima, vegetació, fauna) a manera d'apèndix davant de l'obra. De l'altra, el volum és el resultat directe de més de cinc anys de treball del Grup d'Història de Sant Just Desvern (creat a finals de 1981), i això es nota sobretot en les abundants notes a peu de plana, que recullen una gran quantitat de bibliografia i documents. Com tota obra col·lectiva, té els seus inevitables alts i baixos. Mereixen ser destacats especialment pel seu encert els capítols dedicats en els segles XVIII i XIX, però es troba a faltar un estudi de la història recent del poble (del 1939 en endavant) i l'apartat dedicat a l'època romana és bastant magre. El llibre es clou amb un excel·lent recull gràfic. Hauria estat útil incloure també un índex onomàstic. Malgrat els desequilibris i les possibles mancances, l'obra és una bona aportació als cada vegada més nombrosos estudis d'història local a Catalunya, que donen a conèixer importants fons d'arxius i altres documents inèdits.

Els autors de cada capítol són els següents: La geografia, per Josep M. Panareda i Clopés i Josep Nuet i Badia; la fauna, per Xavier Ferrer i Parareda; Sobre el topònim Sant Just Desvern, Josep Moran i Ocerinjuregui; prehistòria i història antiga, per Jordi Pérez i Conill; els primers temps medievals (segles

VIII-XIII), per David Guasch i Dalmau; L'estabilitat de la baixa Edat Mitjana (segles XIII-XIV), per David Guasch i Dalmau; notes sobre els segles XV, XVI, XVII, per Jordi Pérez i Conill; el segle XVIII, per Daniel Cardona i Pera i Oriol de Fàbriques-Boixar i Nebot; les grans transformacions del segle XIX, per Mercè Renom i Pulit; les primeres dècades del segle XX (1900-1939), per Antoni Malaret i Amigó.

Aquesta història de Sant Just s'inscriu al costat d'altres edicions d'història locals del seu entorn aparegudes l'any 1987: *Cornellà de Llobregat, estudis d'història, Sant Vicenç dels Horts. Aproximació a l'estudi del medi natural i social, Documents de la història de Corbera de Llobregat, Sant Joan Despí, un reconegut per la història.* **J.C.**

Max Turull Rubinat, **EL RÈGIM MUNICIPAL DE PAERIA. CERVERA, 1331-1333. DINÀMICA SOCIAL I POLÍTICA, Virgili & Pagès, Biblioteca de Cervera i la Segarra, Sèrie Tibau, Lleida, 1986.** Una recerca pacient i meticulosa del règim municipal cerverí a partir d'un sol llibre d'actes del Consell, pot arribar fins al punt que mostra aquesta obra. L'estudi queda ben emmarcat dins el procés continu de formació de la municipalitat, en aquest cas en un lloc de jurisdicció reial, que s'opera en l'època medieval. En tot moment, l'autor té present que és una institució que va madurant a poc a poc, i en l'esforç per descobrir la dinàmica i les contradiccions que provoquen aquesta mutació constant rau la seva labor. Va més enllà d'un tractat merament jurídic i s'enfonsa en la realitat cerverina de l'època, en l'engranatge de la qual es troben el govern i els governants de la vila. Quan el municipi esdevé un centre de poder cada vegada més important i influent, una oligarquia local intenta monopolitzar-lo i mantenir-lo per cooptació. La Universitat, víctima de la corrupció, aixeca les seves queixes fins a la reialesa i aconsegueix d'aquesta diferents remodelacions del consell. Un privilegi d'Alfons III, datat a l'any 1331, substitueix els jurats elegits «per mans» pels paers elegits «per quarters», i l'elecció deixa de ser per cooptació i es fa «a la sort». Però, ¿aquesta reforma

suposa realment la fi del poder de l'oligarquia?, ¿què pretenia i a qui afavoria la intervenció reial que des d'un principi apareix amb insistència? La Corona lluita per frenar les ambicions desmesurades del patrimoni urbà, però el poder d'aquest es manté i ho fa cercant el sistema d'elecció que li convé. Es realitzen diverses provatures durant els anys 1331-1333 fins a aconseguir la continuïtat d'aquesta oligarquia en el govern, evitant, això sí, l'encarcarament de l'aparell municipal. Els candidats a pares i consellers ja no són proposats pels càrrecs cessants, com feien abans els jurats, sinó per un grup de prohoms de cada «quarter». Esbrinar els criteris utilitzats per seleccionar aquests prohoms, i també els interessos socio-econòmics als quals responia la seva representativitat, no resulta fàcil, però s'aconsegueix amb tota la precisió que permet la documentació. Són els habitants «degentes» de cada «quarter» els que participen directament en l'elecció i formen un grup ampli amb interessos de classe ben determinats. Igualment, la concentració de càrrecs en poques mans, analitzada i estudiada detingudament, representa una via de continuïtat per aquests interessos oligàrquics.

Sembla que l'elecció «per quaters» i no «per mans» pretén una major igualtat, però ¿aquesta divisió de la vila en quatre circumscripcions, ¿fou tan sols una estratègia electoral i per tant convencional, o bé obeïa a diferències socio-econòmiques? Després d'esprèmer tota la informació obtinguda, s'observa que en els «quaters» habitats des de més antic (el de Montseré i el de Sebolteria) hi ha un cert predomini d'habitants vinculats al camp, ja siguin terratinents o pagesos. El Consell municipal, concebut com un organisme dinàmic, forma part d'un entrellat de forces, tan internes com externes, la interacció de les quals explica la seva mobilitat. Es produeixen friccions constants com a conseqüència de la necessària adaptació del municipi a la progressiva complexitat que anava adquirint Cervera com a centre urbà i mercantil. El coneixement del nivell d'autonomia de què gaudia l'autoritat dels governants, del seu poder de decisió i d'oposició, de les seves competències i atribu-

cions i de la submissió a la reialesa, permet reproduir de manera fefaent la institució municipal. També hi són tractats amb força detall els mecanismes que permeten als paers, com a detentors del poder executiu i caps del consistori, i als consellers, com a òrgan consultiu, l'exercici de la seva autoritat. A més, s'ofereix una relació interessant de tots els càrrecs i les seves incumbències, des dels principals als més secundaris, ordinaris o puntuals, i també la combinació o confusió d'atribucions entre els funcionaris municipals i els reials (el del batlle o veguer, especialment).

El llenguatge planer i el mètode didàctic que s'utilitza en l'exposició, acompanyada d'elaborades gràfiques, taules, plànols i il·lustracions que la sustenten, contribueixen a fer d'aquest llibre una lloable aportació a la història del règim municipal de Pareria, peculiar de les terres d'Occident; una temàtica que fins ara, només es coneix pel que fa als municipis més importants de Catalunya.

MONTSERAT GARRABOU I PERES

NOTICIARI

► **Valls.** Convocatòria del PREMI CRISTINA REQUENA I GIRÓ de periodisme. Premi dedicat a l'Alt Camp i, específicament, a reconèixer, premiar i estimular la realització i difusió de treballs amb mèrit qualificat que facin referència a Valls i comarca. El premi està dotat amb 150.000 ptes, i el termini de presentació de treballs arriba fins el 31 de març del 1988. El veredicté es donarà a conèixer el mes següent.

Els interessats us podeu dirigir a: JURAT DEL PREMI CRISTINA REQUENA I GIRÓ, Fundació Ciutat de Valls, Ap. de Correus 145, 43800 Valls. Bona sort!

► **Mataró.** El Museu Arxiu de Santa Maria i el Patronat Municipal de Cultura han publicat els treballs presentats a la III Sessió d'Estudis Mataronins, celebrada el 10 de maig del 1986. El menú de la publicació no deixa de ser força interessant, malgrat el temps que ha passat entre la presentació i la publicació dels originals. Perquè us feu una idea: «Proposta per a una metodologia d'estudi de la romanitza-

ció d'un territori» (J.A. Cerdà i J. Garcia); «Els senyors feudals de Mataró (segles XI-XIV)» (C. Cuadrada); «Una mena de port franc a cinc hores de Barcelona» (A. Marti); «Comentari a un projecte de l'església de Santa Anna dels Pares Escolapis» (J. Graupera); «L'Informe Dumeni sobre Associacions. Mataró, 1770» (J. Giménez); «La primera societat per accions de Mataró; la companyia d'assegurances marítimes sota la protecció i empara de la Sagrada Família, Sant Desideri i les Santes Juliana i Semprònia» (J. Llovet); «Inventari de papers d'Antoni Puigblanch» (J. Abelló); «Successives transformacions d'un solar mataroní» (M. Ribas); «El contracte emfitèutic sota el règim liberal en el procés d'urbanització de l'últim quart de segle XIX a Mataró» (T. Civit); «L'evacuació de Màlaga, en els documents del Museu Arxiu de Santa Maria de Mataró» (A. Barrera); «Anàlisi de la Guerra Civil a través dels testimonis orals de Mataró» (J. Xaubet). Un temari força variat i ample, presentat amb una economia de mitjans que limita amb l'austeritat més extrema, però important per tenir a mà investigacions que, d'altra manera, serien completament desconegudes.

III SESSIÓ D'ESTUDIS MATARONINS

10 de maig de 1986

Comunicacions presentades

MUSEU ARXIU DE SANTA MARIA
PATRONAT MUNICIPAL DE CULTURA
MATARÓ
1986

► **Vic.** Cota Zero és una altra publicació que s'escapa de les coordenades generals de les publicacions locals i comarcals. Seguint la línia empresa per EUMO (la seva editora), «Cota Zero» representa un esforç per publicar una revista d'arqueologia d'àmbit general a partir d'un centre editor i difusor que no sigui Barcelona. Aquest fet té un avantatge considerable; la perspectiva que té la revista és molt més rica i complexa que no pas si es fes a Barcelona (possiblement el seu caràcter massa general li faria perdre interès), o

només es limités al petit àmbit territorial on s'edita. A banda de la presentació, molt sobria i senzilla, els continguts de la revista demostren la voluntat dels seus editors per divulgar l'arqueologia amb uns nivells de qualitat incontestables. Per fer un tast de la revista mireu-vos el sumari del núm. 3 (juny 1987) amb un llarg dossier sobre megalitisme: «Notes sobre el megalitisme a Euskal Herria» (J.A. Mujika i X. Peñalver); «El fenomen megalític a l'Alt Aragó» (V. Baldellou, M.J. Calvo, T. Andrés); «El megalitisme de l'Alt Empordà (Girona): Els constructors de dòlmens entre el Neolític mitjà i el Calcolític a L'Albera, Serra de Rodà i Cap de Creus» (J. Tarrús); «L'àrea megalítica de Tavertet (Osona)» (M. Molist, W. Cruells, J. Castells); «Noves aportacions al megalitisme de l'interior de Catalunya» (J. Castany); «Origen i evolució del megalitisme a les comarques centrals i occidentals de Catalunya. I: Del Neolític Mitjà a l'Edat de Bronze» (M. Cura); «Origen i evolució del megalitisme a les comarques centrals i occidentals de Catalunya. II: L'Edat de Bronze» (R. Vilardell); «Megalitisme i arqueologia: problemes, teoria i investigació» (R. W. Chapman); «L'arqueologia nord-americana dels 80 i el llegat de l'arqueologia com a antropologia» (R. Whallon). En definitiva, un número molt complet i atapeït, seriós i rigorós. Edita: EUMO Editorial, c/ de Miramarges, s/n, 08500 VIC, tel.: (93) 886 07 94.

► **Barcelona.** Apunteu-vos el calendari de conferències organitzades per Tribuna Arqueològica per als primers mesos del 1988: Els jaciments romans de l'Oliveta d'en Pujol i dels Tolegassos (Viladamat, Alt Empordà), a cura de Josep Casas (10 de febrer); El poblat ibèric dels Vilars (Arbeca, Garrigues), a cura d'Ignasi Garcés i Emili Junyent (24 de febrer); El projecte dels Cingles del Capelló (Capellades, Anoia); Bioestratigrafia, cronologia, paleovegetació, tecnologia i interpretació arqueològica, a cura d'Agustí Esteban i Rafael Mora (9 de març); La vil·la romana de Torre Llauder (Mataró, Maresme), a cura de Joan Francesc Clariana i